

<https://helda.helsinki.fi>

Muistelun rituaalit rekonstruoivat kiintymyssuhdetta kuolleeseen : Douglas Daviesin näkemys surusta

Vähäkangas, Auli Maria

2019

Vähäkangas , A M 2019 , ' Muistelun rituaalit rekonstruoivat kiintymyssuhdetta kuolleeseen :
Douglas Daviesin näkemys surusta ' , Teologinen Aikakauskirja , Vuosikerta. 124 , Nro 1 ,
Sivut 33-44 .

<http://hdl.handle.net/10138/300028>

unspecified
acceptedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Muistelun rituaalit rekonstruoivat kiintymyssuhdetta kuolleeseen;

Douglas Daviesin näkemys surusta

Auli Vähäkangas

Johdanto

Uskonnotutkimus on pitkään korostanut länsimaisten ihmisten individualismin korostumista ja yhteiskuntien sekularisaatiota. Uusien surun rituaalien etsimisen tarve näyttää kuitenkin osoittavan, että ihmiset eivät surun kohdatessa ole yltiöindividualistisia vaan kokevat tarvetta jakaa suruaan muiden kanssa ja prosessoida identiteettiään menetykseen liittyen. Tässä näkyy halu palata perinteisiin yhteisöllisiin rituaaleihin.¹ Aikaisempi surututkimus on sivunnut merkityksellisten suhteiden vaikutusta surussa mutta siitä, miten suhteet vaikuttavat surun kohtaamiseen ja miten nämä vaikuttavat surevan identiteettiprosessiin, ei ole kovinkaan paljon tutkittua tietoa.²

Tämä artikkeli analysoi Durhamin yliopiston uskontotieteen professorin Douglas Daviesin näkemyksiä surusta, jonka hän on nimennyt ”dividuaaliseksi” surunäkemyskeksi erotuksena vain yksilöön viittaavasta englannin sanasta ”individual”. Dividuaalisuus käsittelee yksilön sisäisiä identiteettiprosesseja ja hänen suhdettaan muihin sureviin. Daviesin mukaan suru käsittää kuolemaan liittyviä tunteita, joissa on sekä henkilökohtainen että sosiaalinen ulottuvuus ja ymmärtää surun elämään kuuluviksi tunteiksi ei pitkittyneeksi traumaperäiseksi sairaudeksi. Davies käsittelee surua teoreettisesti tavallisen ihmisen elämässä, ei kliinisessä hoitoympäristössä.³ Davies on ensimmäinen joka käyttää dividuaalisuus-käsitettä surun yhteydessä, mutta aasialaisia kulttuureja tutkineet antropologit ovat hyödyntäneet käsitettä jo pitkään.⁴

Kiinnostus ihmissuhteisiin ja niiden merkitykseen yksilön identiteetille ja selviytymiselle haasteiden kohdatessa näkyy suhteissa olemisen korostumisessa useissa eri tieteenaloissa. Suhteiden korostuminen, jota kutsutaan myös relationaalisuudeksi, lähtee oletuksesta, jonka mukaan yksilön minuus rakentuu sosiaalisissa suhteissa toisiin ihmisiin. Merkitykselliset ihmissuhteet muokkaavat yksilön kokemusta omasta itsestä ja identiteetistä.⁵ Teologisessa tutkimuksessa relationaalisuutta on käsitelty sekä ihmissuhteiden että jumalasuhteen näkökulmista. Relationaalinen teologia huomioi myös kehoallisuuden ja surun kokonaisvaltaisen vaikutuksen

¹ Suomalaisista perinteisistä kuoleman rituaaleista ks. mm. Pentikäinen 1990; Itkonen 2012; Pajari 2014.

² ks. mm. Valentine 2007; Saarelainen 2017, 17.; ja yhteisöllisissä kulttuureissa tehtyjä surututkimuksia mm. Steffen & Klass 2018; Evans et al. 2017.

³ Davies 2017, 75.

⁴ Davies 2017, 22; ks. myös Marriot 1976; Strathern 1988.

⁵ Nedelsky 2011, 19-20; Harding 2014; Hopkins & Pain 2007.

yksilön ja hänen läheistensä elämään.⁶ Suhteiden korostuminen näkyy myös surututkimuksessa, erityisesti niissä suruteorioissa, jotka korostavat ihmissuhteiden jatkumista menetyksen jälkeen.

Douglas Davies on tutkinut kuolemaan liittyviä teemoja laaja-alaisesti ja monitieteisesti, mutta häntä tai hänen kehittämiään teorioita on tutkittu vasta melko vähän. Davisin kuolemaa käsitteleviä tutkimuksia on analysoitu jonkin verran, mutta näissä vain sivutaan surua eikä käsitellä ollenkaan dividuaalista surua.⁷ Uusin aikaisempi Davies -tutkimus analysoi hänen kontribuutiotaan antropologian ja teologian väliselle keskustelulle, mutta ei käsittele surun teemoja tässä yhteydessä.⁸ Daviesin pitkän uran kunniaksi on myös koottu juhla kirja, jonka artikkeleista kaksi käsittelee kuolemaa, mutta kumpikaan näistä artikkeleista ei suoraan käsittele surua.⁹

Tämän artikkelin tehtävänä on analysoida Daviesin surun määrittämisessä käytettyjä käsitteitä, sen kulttuurisia ja teoreettisia taustoja ja arvioida mallin merkitystä uusimmalle surututkimukselle. Tutkimustehtävän kokonaisuuden ymmärtäminen vaatii perehtymistä Daviesin tutkijahistoriaan, mitä esittelen seuraavaksi.

Daviesin monitieteinen tausta

Professori Douglas Davies (s. 1947) suoritti ensimmäisen yliopistotutkinnon sosiaaliantropologiassa Durhamin yliopistossa ja jatkoi antropologian opintojaan Oxfordissa. Tämän jälkeen hän kiinnostui teologiasta ja palasi Durhamiin suorittamaan siitä tutkinnon.¹⁰ Hän on väitellyt Nottinghamin yliopistossa uskontotieteessä, jossa hänen väitöksensä analysoi mormonien ja sikhien pelastuskäsityksiä.¹¹ Teologiassa Daviesilla on alempi yliopistotutkinto ja Uppsalan yliopiston vuonna 1998 myöntämä kunniatohtorin arvo.¹²

Davies toimi professorina Nottinghamissa ennen siirtymistään nykyiseen tehtäväänsä Durhamin yliopiston uskontotieteen professoriksi vuonna 1997. Davies johtaa perustamaansa Death and Life Studies-keskusta, joka toimii teologisen tiedekunnan yhteydessä. Hän on suurimman osan urastaan tutkinut kuolemaan liittyviä teemoja mm. empiiristä tutkimusta suhtautumisesta

⁶ McClure 2010; Cooper-White 20014; 2007.

⁷ Fry 2015; Turner 2005.

⁸ Bielo 2018.

⁹ Guest & Middlemiss Lé Mon 2017; Bäcksröm 2017; DeMarinis 2017.

¹⁰ Guest & Middlemiss Lé Mon 2017. Suomalaiselle akateemiselle yhteisölle Davies on tullut tutuksi muun muassa Helsingin yliopiston tutkijakollegiumin vierailunsa kautta keväällä 2011 ja toimimalla Eila Helanderin ja Risto Uron projektien yhteistyökumppanina.

¹¹ Davies 1979.

¹² Guest & Middlemiss Lé Mon 2017, 7.

tuhkukseen Britanniassa ja Yhdysvalloissa. Tämän lisäksi hän on tehnyt historiallista ja teologista analyysiä kuolemasta erityisesti rituaalien näkökulmasta.¹³ Davies on johtanut useita kansallisia ja kansainvälisiä kuolemaa käsitteleviä projekteja ja verkostoja, näistä tunteita ja kuolemaa tutkinut verkosto ja sen yhteydessä tehdyt julkaisut ovat suruteorian kehittämiseksi olleet merkittäviä.¹⁴

Daviesin taustan ja kiinnostuksen laaja-alaisuus näkyy hänen monitieteisessä tuotannossaan ja hän on myös eksplisiittisesti käsitellyt esimerkiksi antropologian ja teologian yhteneväisyyksiä ja eroja.¹⁵ Davies tuntee laajasti myös uskontotieteellistä, sosiologista ja psykologista tutkimusta ja perustelee näkemyksiään myös näiden alojen piirissä tehtyjen tutkimusten pohjalta. Tämä monitieteisyys tuo myös haasteita surun määrittämiseen ja taustoittamiseen.

Aineisto ja metodi

Artikkelin aineiston muodostavat kaksi Douglas Daviesin kuolemaa käsittelevää kirjaa ja yksi aihetta käsittelevä artikkeli. Ensimmäinen ja tärkein lähde on *Death, Ritual and Belief*-kirjan vuonna 2017 julkaistu kolmas uusittu painos, jossa dividuaalinen suruteoria esitellään luvussa kolme.¹⁶ Aiemmissa painoksissa vuosina 1997 ja 2002 käsiteltiin myös surua, mutta ainoastaan aikaisempien tutkijoiden kautta. Toinen tämän artikkelin aihepiirin kannalta tärkeä kirja on vuonna 2011 julkaistu *Emotion, Identity and Religion*, jossa Douglas Davies käsittelee surua erityisesti luvussa neljä.¹⁷ Artikkelin kolmas aineisto on tunteita ja surua käsittelevä artikkeli, jossa Davies kehittää mallinsa taustoja ja linkittää tunteet ja surun kuoleman menetystilanteessa vallitsevaan epätodellisuuden tunteeseen.¹⁸ Näissä kahdessa viimeksi mainituissa kuolemaa ja tunteita käsittelevissä kirjoituksissaan Davies ei vielä käytä surusta puhuessaan ”dividual”-käsitettä, mutta linkittää surun yhteisöihin ja vastavuoroisuuteen ihmisten kesken sekä korostaa ihmissuhteiden jatkumisen merkitystä surun yhteydessä. Kirjoitetun aineiston lisäksi olen keskustellut Daviesin kanssa aiheesta.¹⁹ Kyse ei kuitenkaan ole ollut dokumentoiduista tutkimushaastatteluista enkä tästä syystä viittaa suoraan niihin.

Käsiteanalyysissä keskityin dividuaalisessa suruteoriassa käytettyihin pääkäsitteisiin, niiden välisiin suhteisiin sekä käsitteiden perusteluihin. Analyysissä olen noudattanut Anita Nuopposen hoitotieteisiin soveltamaa metodologiaa, joka keskittyy analysoimaan, mikä on pääkäsite ja

¹³ Davies 2004; 2008; 2015b.

¹⁴ Emotions Network (2008- 2011), jossa oli mukana tutkijoita Alankomaista, Ruotsista ja Yhdysvalloista.

¹⁵ Davies 2002.

¹⁶ Davies 2017, 75-78.

¹⁷ Davies 2011, 95-120

¹⁸ Davies 2015a.

¹⁹ Kirjoitin ensimmäisen version tätä artikkelia ollessani vierailevana tutkijana Daviesin johtamassa Death and Life Studies-keskuksessa loppukeväästä 2018.

millä tavalla muut esitetyt käsitteet liittyvät tähän pääkäsitteeseen.²⁰ Analyysitapa oli artikkelille hyödyllinen, sillä keskittymällä käsitteisiin pystyin näkemään vielä luonnosvaiheessa olevan mallin osa-alueet ja muodostamaan paremmin kokonaiskuvan niiden avulla.

Analyysin tulokset antoivat artikkelille rakenteen. Dividuaalisuus-käsite sisältää yksion henkilökohtaisia identiteettiprosesseja ja hänen suhdettaan muihin sureviin. Surun ja identiteetin lisäksi kolmanneksi pääkäsitteeksi nousivat tunteet. Tunteet näkyvät kiintymyssuhteen jatkumisen ylläpitämisenä rituaalien ja elämän merkityksellisyyden etsimisen kautta, missä yhteydessä näitä myös käsitellen. Daviesin surun malli pohjaa paljolti aikaisempaan surututkimukseen, jota esittelen seuraavaksi.

Daviesin suhde aikaisempaan surututkimukseen

Uudemmat surututkimuksen suuntaukset ovat saaneet vaikutteita tai ovat syntyneet kritiikkinä perinteisille surututkimuksille, tämä näkyy myös Douglas Daviesin suhtautumisessa aikaisempaan surututkimukseen. Varhaisimmat suruteoriat olivat kiintymyssuhdeteorioita, jotka lähtevät liikkeelle ajatuksesta, että lapsen suhde vanhempaan on identiteetin syntymiselle merkittävä ja tästä johtuen kuoleman yhteydessä koettu menetys on iso ja raskas muutos yksilölle. Kokemus lapsuuden kiintymyssuhteesta vaikuttaa siihen miten irrationaalisesti henkilö reagoi suruun.²¹ Davies tekee selvän pesäeron Freudiin ja hänen yhden ihmisen prosessia korostavaan surutyö-käsitteeseen ja näkee yksilön prosessin sijaan tärkeäksi yhteisön tuen surevalle ja tästä syystä hän linkittää surun kiinteästi hautaus- ja muistorituaalien yhteyteen. John Bowlbyn kiintymyssuhdeteoriassa Davies näkee tärkeänä yhteisön tuen surussa ja hyödyntää tätä mallia siihen, miten kiintymyssuhde läheiseen jatkuu muistelun rituaaleissa. Tässä Davies keskittyy vain turvalliseen kiintymyssuhteeseen ja tuntuu ohittavan teorian muut suhteet: välttelevän, ristiriitaisen ja jäsentymättömän kiintymyssuhteen. Bowlbyn kuvaama lapsuuden turvallisen kiintymyssuhteen vaikutus siihen, miten sureva osaa käsitellä tunteitaan, on vaikuttanut dividuaalisen surun malliin.²²

Vaiheteoriat korostivat yksilön surutyötä, joka etenee tiettyjen vaiheiden mukaisesti. Kuuluisimman surun vaiheteorian luoja, lääkäri Elisabeth Kübler-Ross, kehitti sen tutkimalla kuolevien potilaiden kokemuksia, ei surua läheisen ihmisen kuoleman takia. Kübler-Ross tarkensi

²⁰ Nuopponen 2011.

²¹ Freud 1917; Bowlby 1969, 1973, 1980; ks. myös Gross 2016, 20-25.

²² Davies 2017, 59; Gross 2016, 21.

teoriaansa myöhemmin ja tuossa yhteydessä käsitteli myös omaisen näkökulmaa suruun.²³ Myöhemmät vaiheteoriat korostivat surun vaiheiden noudattamista tietyssä järjestyksessä ja sitä, että surutyö jää kesken, jos sureva ei käy kaikkia vaiheita läpi. Tässä yhteydessä puhuttiin terveestä surusta, jossa osattiin jättää suru taakse ja siirtyä takaisin normaaliin elämään. Jos yksilö ei tähän pystynyt, kyseessä oli sairaus ja avuksi haettiin lääkäreitä ja lääkkeitä.²⁴ Vaiheteoriat korostivat siis yksilön toimintaa surussa ja suruprosessin merkitystä surun läpikäymisessä. Davies suhtautuu surun vaiheteorioihin kriittisesti ja kritisoi niitä liian yksilökeskeisiksi.²⁵

Tutkimukset ihmissuhteiden jatkumisesta menetyksen jälkeen alkoivat jo 1990-luvulla ja niiden avulla surututkimuksessa ollaan siirrytty kiinnostuksesta surevaan yksilöön huomioimaan myös yhteisön näkökulma tai ainakin suru kohdistetaan menetettyyn läheiseen eli yhteisö tai side muodostuu surevan ja menetetyn henkilön välille.²⁶ Erityisesti ihmissuhteiden jatkumista korostaneet teoriat ovat myös kehittäneet keskustelua ihmissuhteista kuoleman kohdatessa ja surun äärellä, ei siis ainoastaan suhteen näkökulmasta kuolleeseen.²⁷ Ihmissuhteiden jatkumisen teorioissa yhdeksi erottavaksi tekijäksi muodostui se, onko kyse menetykseen keskittymisestä vai uuteen suuntautumisesta. Tätä jakoa kompensoimaan syntyi ns. duaali-teoria, jonka mukaan ihmissuhteiden jatkumiseen kuuluvat sekä menetys että uuteen suuntautuminen.²⁸ Nämä duaaliteoriat ovat olleet Daviesin mallille tärkeitä, hänen mallinsa suuntautuu pääosin uuteen mutta niissä huomioidaan myös menetys erityisesti rituaalisen muistelun kautta.²⁹

Surututkimus on myös huomionut rituaalien merkityksen surussa, missä erilaiset muistelun rituaalit ja tavat korostuvat. Muistamisella tarkoitetaan tässä yhteydessä juuri erilaisten rituaalien, niin uskonnollisten kuin arkielämän rituaalien, kautta tapahtuvaa kuolleen muistelua. Näitä muistelun suruteorioita kutsutaan myös surun narratiiviseksi tutkimustraditioksi.³⁰ Uusin tutkimus kuitenkin nostaa esiin myös sen näkökulman, että kaikki muistelun rituaalit eivät ylläpidä suhdetta vainajaan, vaan osa rituaaleista auttaa myös irrottautumaan liian kiinni pitävästä suhteesta menetettyyn läheiseen.³¹ Daviesin malli lähtee liikkeelle surun narratiivisesta traditiosta mutta myös kiintymyssuhde ja suhteen uudelleen muokkautuminen ovat siinä tärkeitä.

²³ Kübler-Ross 1970; Kübler-Ross & Kessler 2006.

²⁴ Hallam et al. 1999.

²⁵ Davies 2017, 72-74.

²⁶ Ihmissuhteiden jatkumisen teorioista ks. mm. Klass 1993; Klass, Silverman & Nickman 1996. Ks. myös Christine Valentinen oivallinen kirjallisuuskatsaus suruteorioihin, Valentine 2006.

²⁷ Ks. mm. Klaassen, Young & James 2015; Valentine 2008; Park & Benore 2009; Neimeyer 2001, Klass 2006.

²⁸ Strobe & Schut 1999; Gross 2016, 67, 98.

²⁹ Davies 2011, 95-98, 102-109.

³⁰ Walter 1996; Francis et al. 2001; Kellaheer et al. 2005.

³¹ Mathijssen 2017.

Yhteisön korostumisen yhteydessä ja korostaessaan sosiaalisen ja uskonnollisen identiteetin merkitystä Davies viittaa useasti Emile Durkheimiin, varhaiseen sosiologian kehittäjään.³² Durkheimin sosiaalisten prosessien merkitys surussa on Daviesin mukaan erittäin tärkeä tausta surun ymmärtämiselle ja tämän näkökulman puuttuminen muusta surututkimuksesta on hänen mukaansa ongelmallista.³³

Dividuaalisen henkilön sisäiset ja ulkoiset identiteetit

Davies määrittää dividuaalisuuteen kuuluvan henkilön sisäiset ja ulkoiset identiteetit sekä hänen suhteensa toisiin ihmisiin.³⁴ Surunäkemyksen ymmärtämisen kannalta on tärkeä huomioda, että Davies lähtee liikkeelle surevan identiteetistä ja hänen suhteestaan yhteisöön. Identiteetti-käsitteen Davies määrittää käsittämään henkilöiden ymmärryksen siitä, keitä he ovat ja mitkä asiat tekevät heistä juuri sitä, mitä he ovat. Tähän Daviesin mukaan laajaan identiteetin määrittämiseen kuuluvat uskomukset ja arvot sekä tietoisuus kehollisuudesta.³⁵ Määrittäessään identiteettiä Davies ei viittaa identiteettitutkimuksiin eikä käytä perinteistä jaottelua henkilökohtaisen ja sosiaalisen identiteetin välillä. Hänen käyttämänsä määrittäminen laajasta identiteetistä näyttää keskittyvän enemmän henkilön sosiaaliseen identiteettiin kuin henkilökohtaiseen identiteettiin ja tämän lisäksi Daviesin määrittäminen sisältää jo uskonnollisen ja kulttuurisen identiteetin.³⁶ Davies tulee lähelle narratiivista identiteettiä, jossa identiteetti rakentuu suhteessa muihin ihmisiin vastavuoroisessa tarinankerronnan prosessissa, tätä hän ei mallinsa yhteydessä kuitenkaan näillä sanoilla sanoita.³⁷

Identiteetin kaksi puolta, sisäinen ja ulkoinen, ovat erottamaton osa dividuaalista henkilöä, eikä näitä puolia ole mahdollista erottaa. Davies ei puhu dualismista vaan siitä, että dividuaalinen henkilö on yksi kokonaisuus, jolla on vain useita eri puolia persoonassaan. Tätä näkökulmaa selittäessään Davies viittaa antropologi McKim Marriottin tutkimuksiin, joissa keskeisiä tuloksia oli, että dividuaalisuudessa on kyse henkilöstä ei niinkään yksilönä kuin dividuaalisena olentona. Tässä on tärkeä huomioda, että Marriottin mukaan dividuaalisessa henkilössä ei kuitenkaan

³² Davies 2017, 64; Durkheim 1915.

³³ Davies 2017, Durkheim 1915; Gross 2016, 98.

³⁴ Davies 2017, 75-76.

³⁵ Davies 2017, 22.

³⁶ Erikson 1968; Hogg & Abram 1988.

³⁷ Ricour 1992; Holstein & Gubrium 2000.

ole kysymys dualismista vaan yksittäisen henkilön eri puolista.³⁸ Perustellessaan lisää henkilön eri puolien muodostamaa yhtä kokonaisuutta Davies viittaa antropologi Marilyn Strathern tutkimuksiin Melanesiassa. Keskeistä on ymmärtää, että nämä eri puolet ovat yhtä tärkeä osa persoonaa eikä niitä voi erottaa toisistaan. Henkilö on siis enemmän kuin näiden osien summa.³⁹ Aikaisempi tutkimus korostaa myös, että dividaalisuus käsitteenä ei niinkään käsittele kahden ihmisen suhdetta toisiinsa vaan enemmänkin yksilön sisäisen ja ulkoisen itseyden suhdetta toisiinsa.⁴⁰ Näiden kahden identiteetin suhdetta toisiinsa Davies sitä vastoin käsittelee hyvin vähän ja hänen mallissaan sisäinen identiteetti näyttäisi olevan synonyymi henkilökohtaiselle identiteetille ja ulkoinen identiteetti taas kattaa yksilön sosiaalisen identiteetin.

Davies korostaa suhteen jatkumisen merkitystä surun käsittelyn yhteydessä sanoessaan, että dividaalinen henkilö on dynaamisempi ja vuorovaikutteisempi kuin yksilö.⁴¹ Keskustelu useista identiteeteistä ja niiden vaikutuksesta yksilön prosesseihin näkyy myös suhteita korostavassa pastoraaliteologisessa tutkimuksessa, missä samoin kuin Daviesin mallissa useat identiteetit nähdään yksilöä rikastuttavina. Tämä näkyy hyvin esimerkiksi Pamela Cooper-Whiten analyysissä, missä useita identiteettejä omaava "multiple self" on syvemmin ja eettisemmin yhteydessä muihin ihmisiin kuin tavallinen henkilö.⁴²

Daviesin mukaan ihmissuhteet ovat liian löysä määritelmä pohdittaessa tunteiden, ihmissuhteiden ja identiteetin välistä suhdetta. Davies perustelee näkemystään sillä, että sosiaaliset suhteet ovat olemassa tiettyssä rakenteessa ja tiettyjen roolien kautta tai ainakin näitä rooleja väliaikaisesti hallitsevien henkilöiden kautta.⁴³ Tämä keskustelu suhteen mukanaolosta on dividaaliselle surulle tärkeä, sillä sen mukaan rituaalien kautta tapahtuva aktiivinen suhde menetettyyn rakkaaseen on tärkeä osa surua. Kyse ei Daviesin mukaan ole vain ihmissuhteista ja sanallisesta ihmissuhteiden ylläpitämisestä vaan ennemminkin kokonaisvaltaisesta käsitteiden ja tunteiden verkostosta, jonka dividaalinen henkilö kokee syömällä, koskettamalla ja puhumalla.⁴⁴ Tämä ruumiillisuuden ja verkostoitumisen perustelu on linjassa aiemmin esitellyn narratiivisen suhteiden jatkumisen mallin kanssa.

³⁸ Marriott 1976; Davies 2017, 75-76. Davies itse myöntää, että Marriottin dividual käsitteen määrittäminen on niin laaja, että vaatisi paljon syvällisempää analyysiä linkittää tämä kuolemantutkimukseen, kuin mitä hän käsillä olevassa kirjassa tekee.

³⁹ Strathern 1988, 12: "Far from being regarded as unique entities, Melanesian persons are as dividually as they are individually conceived. They contain a generalized sociality within. Indeed, persons are frequently constructed as the plural and composite site of the relationships that produce them"

⁴⁰ Smith 2016, 683.

⁴¹ Davies 2017, 76: "...dividual person is a more dynamic and interactive entity than the individual."

⁴² Cooper-White 2007, 62.

⁴³ Davies 2017, 78.

⁴⁴ Davies 2017, 76.

Aikaisempi dividaalisuustutkimus korostaa yhteisöllisen kulttuurin ongelmia, jossa tiiviit ihmissuhteet voivat johtaa hyväksikäyttöön ja yksilön autonomian murenemiseen. Useat paikoin vastakkaiset identiteetit vaikuttavat yksilön ratkaisuihin ja käyttäytymiseen ja tämä usein vaikeuttaa yksilön toimintaa.⁴⁵ Eräs yhteisöllisissä kulttuureissa esillä oleva suhde on suhde esi-isiin, eli jo menetettyihin suvun jäseniin. Aikaisemman tutkimuksen yhteydessä nousee esiin esi-isien merkityksen dividaalisuudessa ja surevien tärkeä rooli siinä, että rituaalit suoritetaan oikein, jotta kuolleet pääsevät siirtymään elävien kuolleiden pariin eivätkä jää vaivaamaan eläviä välitilasta.⁴⁶ Näissä tutkimuksissa korostui esi-isien yhteydenpitoon liittyvä negatiivinen puoli, mutta kiintymyssuhteiden näkökulmasta olisi tärkeä keskustella esi-isien vaikutuksesta surun malliin.

Davies sisällyttää käsitteen määrittämiseen ymmärryksen yhteisöllisestä surusta, jossa ei ainoastaan keskitytä kahteen ihmiseen, surevaan ja kuolleeseen, vaan malli huomioi myös muut yhteisön jäsenet osana suruprosessia.⁴⁷ Missään aineistona olevassa tekstissä hän ei tosin käytä termiä yhteisöllinen suru, vaikka tulkintani mukaan dividaalisuus käsittelee surua osana yhteisöä. Ainoastaan käsitellessään surun rituaaleja Davies linkittää rituaalit Victor Turnerin *communitas*-ajatukseen, mutta tässäkin hän vain sivuaa yhteisöllistä surua.⁴⁸ Davies ei myöskään eksplisiittisesti määritä mikä on se yhteisö, joka osallistuu muistelun rituaaleihin, mutta näyttää siltä, että hän pääosin viittaa perheeseen ja muihin läheisiin, jotka osallistuvat kristillisiin hautajaisiin tai muihin melko traditionaalsiin muistelun rituaaleihin.⁴⁹

Daviesin käsitteen määrittämisessä henkilön oma identiteetti ja hänen sisäiset identiteettiprosessinsa jäävät vähemmälle huomioille kuin suhteet muihin. Tästä huolimatta Davies on sitä mieltä, että hänen mallinsa ei käsittele ainoastaan surevan suhdetta kuolleeseen ja muihin kanssaurijoihin vaan mallille keskeistä on myös henkilön sisäiset prosessit. Tätä näkemystä Davies pyrkii selkiyttämään käsitellessään surevan narratiivista identiteettiä muistelun rituaaleissa.

Tunteet muistelun rituaaleissa

⁴⁵ Brown 2006, 179.

⁴⁶ Hess 2006; Smith 2016; Brown 2006.

⁴⁷ Davies 2017, 22, 51.

⁴⁸ Davies 2017, 26, 34, 94; Turner 1969.

⁴⁹ Davies 2011, 103. Tässä yhteydessä Davies viittaa uskonnollisiin yhteisöihin, jotka uskovat kuolemanjälkeiseen elämään.

Hautajaisrituaalit ja muut kuoleman jälkeiset tapahtumat auttavat kanavoimaan tunteita ja ymmärtämään tunteiden ja muistamisen merkitystä, on Daviesin tärkeä argumentti dividaalisen surun yhteydessä. Tunteiden Davies määrittää käsittävän fokuoituneita tuntemuksia, jotka kestävät määrätyn intensiivisen ajan.⁵⁰ Määritelleessään miten tunteet liittyvät rituaaleihin Davies tukeutuu jälleen kerran Durkheimiin ja kirjoittaa: ”Tunteet ovat Durkheimin rituaalisen toiminnan sydämessä, sillä ne luovat ylimaallisen tunteen ihmisten tavalliseen elämään ja välittävät tunteen jostakin suuremmasta.”⁵¹ Davies ei käsittele tunteita irrallisena vaan yhteydessä identiteettiin ja rituaaleihin, tästä johtuen tunteiden määrittäminen jää melko ohueksi.

Daviesin usein käsittelemä Bowlbyn kiintymyssuhdeteoria käsittää surun menetyksenä, hermostuneisuutena, vihana, surullisuutena ja masennuksena eli katsoo surua vahvan tunneprosessin läpi.⁵² Kipeitä tunteita Davies ei täysin ohita tämän artikkelin aineistona olevissa kirjoituksissa, sillä toivon-teeman yhteydessä Davies viittaa myös epätoivoon. Davies viittaa pariin otteeseen myös syyllisyyteen surun yhteydessä.⁵³ Daviesin positiivisten tunteiden korostuminen on linjassa sen kanssa, että hän pohjaa mallinsa suhteen jatkumisen teorioilla eikä tästä syystä keskity menetyksen tuomiin kipuihin ja toisaalta hänen mallilleen on keskeistä suuntaa surusta eteenpäin ja tavoite paluusta normaaliin elämään.⁵⁴ Tavassaan erotella suruun liittyviä tunteita Davies on poikkeus surututkimuksen valtavirrasta, jossa tunteita ei arvoteta.

Ihmissuhteiden jatkuminen kuoleman jälkeen on Daviesin mukaan käsin kosketeltava ja kehollinen kokemus, jossa elävät kokevat edesmenneen läsnäolon eri tilanteissa. Kehollisuuden korostumisella Davies näyttää viittaavan siihen, kuinka sureva muistelun kautta rekonstruoi kokonaisvaltaisesti omaa elämänhistoriaansa ja erityisesti suhdettaan kuolleeseen. Tässä Davies liittyy narratiiviseen suruteoriaan ja Valentineen, jonka mukaan sureva työstää suhdetta kuolleeseen pohtiessaan syitä menetykselle, sen kanssa pärjäämiselle ja suuntautuu uudelleen suhteessaan kuolleeseen rakkaaseen.⁵⁵ Tästä syystä rituaalit ovat Daviesin mukaan merkityksellisiä surun kokemuksessa, missä tärkeä osa rituaalia on narratiivinen muistelu. Erääksi tärkeäksi työkaluksi muistelussa Davies näkee elämäntarinan, jonka kautta sureva työstää menetystä. Davies korostaa muistelun rituaaleja ja identiteettiprosessia, jonka kautta sureva rekonstruoi kiintymyssuhdetta kuolleeseen.⁵⁶

⁵⁰ Davies 2011, 4.

⁵¹ Davies 2011, 187.

⁵² Bowlby 1969; 1973; 1980.

⁵³ Davies 2017, 55, 89, 215; 2011, 200-203.

⁵⁴ Stroebe & Shut 1999; Gross 2016, 98.

⁵⁵ Davies 2011, 103; 2017, 74; Valentine 2008, 3-4, 172.

⁵⁶ Davies 2017, 198-199; Davies 2011, 1, 52, 247-249; ks. myös Walter 1996; Walter 1999.

Davies nostaa esiin ihmissuhteiden jatkumisen ja yhteydenpidon kuolleisiin liittyvät positiiviset kokemukset ja tunteet, mutta ei ihmissuhteiden muokkaamisen tai kiinnipitävästä ihmissuhteesta irti päästämisen tarvetta. Davies ymmärtää surun elämään kuuluvaksi luonnolliseksi osaksi, josta on hyvä päästä eteenpäin. Muistelun rituaalien kautta tapahtuva identiteetin uudelleen suuntautuminen on hänen mukaansa kaikille sureville mahdollista, ei ainoastaan vahvoille erityisyksilöille. Rituaalien avulla surua työstäessään sureva ei jää surun valtaan vaan löytää menetyksestä rakennusaineita omalle identiteetilleen.⁵⁷ Davies korostaa ihmissuhteiden jatkumista muistelun rituaalien kautta, mutta ei keskustele uusimman surututkimuksen esiin nostamasta ihmissuhteiden muuttumisesta surun rituaalien kautta. Esimerkiksi Brenda Mathijssen nostaa esiin myös ihmissuhteiden ylläpitämisen riskit ja ongelmat ja korostaa sitä, että liian kiinnipitävistä suhteista kuolleisiin on hyvä päästä irti. Mathijssenin tulokset korostavat, että aina ihmissuhteiden ylläpitäminen samanlaisena ei ole kaikkien tapa surra. Monet hänen haastattelemansa hollantilaiset kokivat tärkeäksi myös päästää irti kuolleesta ja siirtyä uusiin ihmissuhteisiin kuoleman jälkeen. Mathijssenin tutkimus osaltaan osoittaa sen, kuinka surukokemus on hyvin yksilöllinen ja toisaalta myös sen, että myös surun vaiheteorioissa, jotka korostivat luopumista ja uuteen suuntaamista, oli myös hyvää kaikesta näihin kohdistuneista kritiikeistä huolimatta.⁵⁸ Ihmissuhteiden muokkaamista korostavissa tutkimuksissa suru ymmärretään sosiaalisesti prosessiksi, josta neuvotellaan myös läheisten välillä.

Muistelun rituaaleista puhuessaan Davies pysyy melko teoreettisella tasolla, eikä viittaa rituaaleista tehtyihin empiirisiin tutkimuksiin. Surun ja muistelun rituaaleista on olemassa useita hyviä tutkimuksia, esimerkiksi teologi Elaine Ramshaw'n ansiokkaat tutkimukset rituaalien sielunhoidollisista ulottuvuuksista ja hautausrituaalien persoonalliseksi tekemisestä.⁵⁹ Antropologi Cyril Schäferin tutkimus Uuden-Seelannin hautaustoimistojen työntekijöiden näkemyksistä merkityksellisistä ja henkilökohtaisista hautajaisista sisältää runsaasti surun ja muistelun rituaalien kuvausta ja analyysiä.⁶⁰ Nämä molemmat tutkijat korostavat, että henkilökohtainen rituaali on usein osallistujalleen merkityksellinen, myös kehollisesti ja kokonaisvaltaisesti, näiden tutkimusten tulokset korostavat juuri niitä asioita, joita Davies surumallillaan tavoittelee.

Kuolemanrituaalien yhteyteen kuuluu Daviesin mukaan se, että sureva kokee menetyksen, haikeuden, kaipauksen ja rakkauden tunteita suhteessa menetettyyn läheiseen. Ne, joille uskonnollinen traditio on osa identiteettiä, näihin tunteisiin liittyy myös toivo elämästä kuoleman

⁵⁷ Davies 2017, 74-76

⁵⁸ Mathijssen 2017, 2-4, 5-8. Suomalaisista kokonaisvaltaisen surun tutkimuksista ks. Pulkkinen 2016; Itkonen 2018.

⁵⁹ Ramshaw 1987; Ramshaw 2010.

⁶⁰ Schäfer 2007.

jälkeen.⁶¹ Davies korostaa suruajan sosiaalista ulottuvuutta ja surun yhteisöllistä kontekstia sekä rituaalien suhdetta ylimalaiseen.⁶² Näissä edellä viitatuissa kohdissa Davies nostaa uskonnollisen identiteetin, keskustelun elämästä kuoleman jälkeen ja rituaalin suhteen ylimalaiseen eksplisiittisesti esiin. Nämä eksistentiaaliset teemat surun yhteydessä korostavat merkityksen etsintää rituaalien avulla.

Merkityksen etsintä rituaalien avulla

Surumallin ymmärtämiselle keskeistä on merkityksen etsintä menetyksen jälkeen. Davies määrittää elämän merkityksellisyyden tarkoittavan asioita, jotka muodostavat maailmankuvamme. Tämän lisäksi merkitys luo sillan uskonnollisille perinteille ja ihmisen tunne-elämälle, joka kietoutuu hänen ymmärrykseensä identiteetistä.⁶³ Tämän artikkelin aineistona olevien kirjoitusten otsikot jo nostavat eksistentiaaliset kysymykset esille, niissä näkyvien uskon ja toivon kautta. Tämä merkityksen etsintä surun yhteydessä johtuu Daviesin mukaan osittain siitä, että kiintymyssuhde menetettyyn on ollut niin merkittävä.⁶⁴ Davies hyödyntää Bowlbyn kiintymyssuhdeteoriaa hyvin valikoivasti ja keskittyy ainoastaan turvalliseen kiintymyssuhteeseen ja ohittaa välttelevän, ristiriitaisen ja jäsentymättömän kiintymyssuhteen. Turvallinen kiintymyssuhde ja keskittyminen edellä kuvattuihin positiivisiin tunteisiin ovat keskeisiä Daviesin mallille, mutta tekevät siitä epärealistisen ja vain vahvoille persoonille sopivan.

Davies korostaa, että surevan on tärkeä pitää todellisuuden tunteensa surusta huolimatta. Tätä näkemystä hän perustelee argumentilla, että surua työstetään, jotta yksilön psyyke ei liikaa keskity kuoleman todellisuuteen vaan elämän jatkumiseen surusta huolimatta. Daviesin mukaan tämä korostaa toivoa ja elämän merkityksellisyyttä tulevaisuuteen katsovan surevan elämässä.⁶⁵ Toivottomuutta selittää Daviesin mukaan hyvin Durkheimin käsitteistä anomie, joka voidaan suomentaa normittomuudella tai sosiaalisten arvojen heikkoudella. Sureva kokee usein anomiaa, sillä hän kokee voimien uupuvan ja identiteetin ehtyvän.⁶⁶ Davies mukaan on tärkeää, ettei sureva jää näihin edellä kuvattuihin voimattomuuden tunteisiin vaan muistelun rituaalien ja yhteisön tuen avulla lähtee etsimään toivoa ja elämän merkitystä. Tässä elämän merkityksen etsinnässä

⁶¹ Davies 2011, 103; Davies 2015; ks. myös Bäckström 2017.

⁶² Davies 2017, 17.

⁶³ Davies 2011, 5.

⁶⁴ Davies 2017, 57; ks. myös DeMarinis 2017, 108, joka painottaa, että Davies yhdistää tärkeällä tavalla kokemuksen, tunteen ja elämän merkityksellisyyden tutkimuksissaan.

⁶⁵ Davies 2015b, 14.

⁶⁶ Davies 2011, 84-99.

lapsuuden kiintymyssuhteella ja sen tuomalla tunteiden käsittelyn mallilla on tärkeä rooli. Surevan identiteetti, niin sisäinen kuin ulkoinenkin, vahvistuvat kun sureva katsoo elämässään eteenpäin ja löytää elämän merkityksellisyyden uudelleen.

Tämä edellä oleva keskustelu on hyvin lähellä Daviesin ”words against death”-teorian kanssa, joka lähtee ajatuksesta, että rituaalit toimivat sanoina kuolemaa vastaan. Rituaalien kautta yksilö ei siis keskity liikaa kuoleman todellisuuteen vaan toimii kuolemaa vastaan keskittymällä elämän positiivisiin asioihin ja erityisesti elämän jatkumiseen.⁶⁷ Tätä Daviesin näkökulmaa on hyödynnetty tutkimuksessa, jossa tutkittiin menetyksen kokemuksia rituaalien yhteydessä olevien sanojen symbolisesta voimasta taistella kuolemaa vastaan. Tämä Daviesin näkemys on saanut runsaasti kritiikkiä osakseen, mutta kiteyttää hyvin hänen surunäkemyksensä.⁶⁸

Toivon käsittelyn yhteydessä Davies viittaa saksalaiseen systemaattisen teologian professorin Jürgen Moltmannin toivon teologiaan sekä etelä-afrikkalaisen anglikaanipiispa Desmond Tutun kirjoituksiin. Davies korostaa, että nämä teologit käsittelevät toivoa myös eksistentiaalisesta näkökulmasta ja ovat siksi dividuaaliselle surulle keskeisiä. Hän ei kuitenkaan vie tätä keskustelua tämän pidemmälle eikä analysoi, miksi ja millä tavalla tulevaisuuden toivo Jumalan todellisuudessa on tärkeä osa hänen surumalliaan.⁶⁹ Nämä kirjallisuusviittaukset toivon käsittelyn yhteydessä kuitenkin osoittavat, että Davies rakentaa argumenttiansa myös teologisista perusteista, vaikka viittaakin useammin antropologeihin ja sosiologeihin kuin teologeihin.

Keskustelulla merkityksen etsinnästä surun yhteydessä Davies pyrkii käsittelemään kuoleman yhteisöön tuomaa pysyvyyden ja muutoksen jännitettä. Pysyvyys ja muutos näkyvät niin henkilön sisäisessä identiteettiprosessissa kuin hänen suhteessaan muihin.

Dividuaalisuuden merkitys surututkimukselle

Antropologiset surututkimukset ovat perinteisesti keskittyneet tutkimaan rituaaleja ja uskomuksia kuolemaan liittyen, mutta vähemmän surun psykologisia аспекteja. Tässä Davies eroaa aikaisemmasta antropologisesta surututkimuksesta, sillä vaikka hänen mallinsa keskiössä ovat

⁶⁷ Davies 2011, 105-107; Davies 2017, 50-51. Ks. myös Turner 2005, jossa antropologi Terence Turner kritisoi Daviesin ”Words against death”-teoriaa heikosti perustelluksi ja väittää sen olevan liikaa sidoksissa kristinuskon opetuksiin.

⁶⁸ Bailey & Walter 2016, 149.

⁶⁹ Davies 2017, 28; Davies 2015; Moltmann 1969; Tutu 1984.

rituaalit ja siihen liittyvät uskomukset, tunteet ja niiden vaikutukset suruprosessiin ovat myös tärkeitä. Aikaisempi antropologinen tutkimus on tehnyt selvän jaon individualististen ja kollektiivisten kulttuurien välillä, mutta tuomalla dividuaalisuus-käsitteen länsimaiseen surukeskusteluun Davies on pyrkinyt purkamaan tätä jakoa korostamalla länsimaisen ihmisen yhteisöllisyyden tarvetta.⁷⁰

Daviesin tärkeä anti surututkimukselle on kehollisuuden ja kokonaisvaltaisuuden korostaminen muistelun rituaaleissa. Ollakseen tutkija, joka pääosin perustelee analyysensä antropologian ja sosiologian klassikoilla Davies on kehollisuuden ja muistelun rituaalien korostumisessaan hyvin postmoderni. Samoin dividuaalisuus-käsitteen rohkea hyödyntäminen osoittaa, että Davies on avoin vaikutteille oman kulttuuriympäristönsä ulkopuolelta. Ja tässä täytyy huomioda se, että hänen omat empiiriset tutkimukset ovat keskittyneet Britanniaan, eivät kolmannen maailman yhteisöllisiin kulttuureihin kuten ne antropologit, joiden tutkimuksiin hän käsitteen perustaa. Daviesin surun malli edustaakin ennakkoluulotonta kulttuurienvälisen tutkimuksen perinnettä, joka näkyy myös viime vuosien surututkimuksessa.⁷¹ Surua eksoottisissa kulttuureissa on tutkittu kautta aikojen, tämä uusi tulokulma on kuitenkin toisenlainen, siinä Davies ja muut kulttuurienvälistä tutkimusta tekevät tuovat käsitteitä muualta omaan kulttuuriinsa ja kuvaavat näiden avulla oman kulttuurinsa surua.

Davies pohjaa oman teoriansa identiteetti-näkökulmasta kiintymyssuhdeteoriaan, mutta vie sitä enemmän suhteen jatkumista ja muistelua korostavien narratiivisten suruteorioiden suuntaan. Näiden näkökulmien yhdistäminen on surututkimuksessa merkittävää, mutta myös näiden teoreettisen ryppäiden yhteen tulemistä olisi tullut perustella huolellisemmin ja konkreettisten esimerkkien avulla. Ja toiseksi Davies ei ole ensimmäinen, joka näkee näiden perinteiden yhdistämisen tärkeäksi surun ymmärtämisen kannalta. Esimerkiksi Cyril Schäferin aiemmin mainitun tutkimuksen tulos oli, että ihmissuhteiden jatkuminen ja muistojen liittäminen suruun ovat tärkeitä henkilökohtaisissa hautajaisissa.⁷² Tämä siis kymmenen vuotta ennen kuin Davies julkaisi mitään dividuaalisesta surusta, mikä osoittaa, että hänen mallinsa ei ole ainutlaatuinen eikä tältä osin myöskään aikaansa edellä.

On osittain ristiriitaista, että Davies pohjaa mallinsa kiintymyssuhdeteoriaan, koska hänen mallinsa on selvästi vastareaktio kliiniseen surututkimukselle ja erityisesti psykoanalyttiselle perinteelle. Davies korostaa useasti, että suru on luonnollinen osa elämää ja ei lähde tekemään eroa terveen ja sairaan surun välillä. Hänen mallinsa keskittyy kuitenkin terveeseen suruun ja vahvan,

⁷⁰ Gross 2016, 9.

⁷¹ Evans et al. 2017; Steffen & Klass 2017.

⁷² Schäfer 2007, 17.

resilientin surevan pääosin positiivisiin tunnekokemuksiin. Davies kritisoi surun vaiheteorioita, vaikka hänen mallinsa, jossa sureva kulkee voimattomuudesta kohti eheytyvää identiteettiä noudattaa osittain surun vaiheita.

Davies huomioi uusimman muun surututkimuksen ja korostaa surun olevan laajempi kuin vain yksilön kokemus, kyse on aina ainakin suhteesta menetettyyn läheiseen. Mallin korostama eksistentiaalinen ulottuvuus tekee siitä teologialle kiinnostavan, mutta myös tätä puolta olisi voinut perustella uusimman empiirisen tutkimuksen avulla ja käsitellä kriittisemmin ja myös teologisia tai uskontopsykologisia käsitteitä hyödyntäen. Eksistentiaalisia teemoja olisi myös voinut käsitellä avoimemmin, huomioiden monikulttuuristuvan ja sekularisoituvan länsimaisen surevan. Davies näyttää usein viittaavan kristilliseen seurakuntaa rituaalien yhteisönä, vaikka ei tätä suoraan sanoita.⁷³

Daviesin monitieteinen lähestymistapa on kuitenkin saanut myös kiitosta, esimerkiksi DeMarinis näkee Daviesin useita aloja yhdistävän tulokulman hyödylliseksi uskontopsykologisessa tutkimuksessa, joiden avulla monitahoisten ilmiöiden ymmärtäminen on mahdollista.⁷⁴ Jaan tämän näkemyksen DeMariniksen kanssa ja näen itse Daviesin mallissa mahdollisuuksia surun monitahoisuuden ymmärtämiseksi kunhan myös suruun liittyvät kipeät kokemukset ja vahvat negatiiviset tunteetkin otetaan huomioon.

Loppupäätelmät

Tämän artikkelin tulokset osoittavat, että Daviesin näkemys yhdistää aikaisempia suruteorioita. Davies vie malliaan kuitenkin pidemmälle kuin vain yhdistää aikaisempaa tutkimusta, siinä korostuvat narratiivinen identiteetti muistelun rituaaleissa uudella tunteet huomioivalla tavalla. Nämä korostuvat siksi, että individualisuus-käsitteen lähtökohtana on yksilön sisällä olevien useiden identiteettien vaikutus menetyksen tarinan ymmärtämisessä ja samanaikaisesti myös surevan suhteet sekä edesmenneeseen että muihin sureviin. Näistä Davies keskittyy erityisesti pohtimaan sitä, mikä on surevan suhde menetettyyn läheiseen ja kuinka tässä näkyy elämän aikana ollut kiintymyssuhde.

Douglas Daviesin dividaalisuus-mallia olisi ollut vaikea ymmärtää ainoastaan päälähteenä toimineen *Death, Ritual and Belief*-kirjan avulla, missä Davies malliaan juuri tällä nimellä ja kootusti käsittelee. Tunteet ja identiteetti-keskustelu ovat Daviesin suruteorian

⁷³ Davies 2017, 17.

⁷⁴ DeMarinis 2017, 107.

ymmärtämisen kannalta keskeisiä, joten tämän artikkelin muut aineistot avasivat ymmärrystä Daviesin surun määrittämiseen ja sen taustalla vaikuttaviin ajatuksiin.

Daviesin surunäkemyksen suurin haaste on kesken oleva dividuaalisuuden määrittäminen ja sen taustalla olevien käsitteiden surun, identiteetin ja tunteiden määrittäminen. Daviesin tapa perustella määrittämiään Durkheimilla on pikemminkin sekoittanut kuin selventänyt käsitteen määrittämistä. Dividuaalisuudessa on vahvemmin kyse narratiivisesta identiteetistä muistelun rituaalien kautta, mihin liittyvä tieteellinen keskustelu on käyty paljon Durkheimin jälkeen. Tämän lisäksi ymmärrän teorian muodostuksen perusteellisemmaksi prosessiksi kuin mitä Davies on dividuaalisuuden kohdalla tehnyt. Teoriassa käsitteet tulisi määrittää selkeästi ja myös empiirisesti tutkia sen toimintaa käytännössä. Tästä syystä kutsun tässä artikkelissa dividuaalisuutta surun malliksi enkä käytä siitä teoria-käsitettä.

Muistelun rituaalien kautta toteutuva suru vaatii ymmärryksen elämästä kuoleman jälkeen. Tästä syystä Davies perustelee mallin vahvemmin uskonnollisella identiteetillä ja teologisella argumentaatiolla kuin antropologisella tutkimuksella, jonka perinteen kautta hän kuitenkin taustoittaa sen. Tämä tutkimusalojen eriparinen käyttö tuo mallille osittaisen ristiriidan. Jatkotyöstämisen kannalta olisikin tärkeä, että tekijä sekä pohjustaisi, että perustelisi teorian useiden tutkimusperinteiden kautta. Näenkin, että Daviesin mallin kehittämismahdollisuudet ovat rituaalien korostumisessa surun yhteydessä, missä länsimaisen ihmisen sanalliseen viestintään perustuvat ihmissuhteet tulevat tiensä päähän ja missä rituaalien kautta tuleva kehollinen ja kokonaisvaltainen kohtaaminen ovat surun yhteydessä tärkeitä. Jään odottamaan Daviesin lupaamia tarkennuksia surun malliin.

Lähteet

Davies, Douglas J.

2011 *Emotion, Identity and Religion*. Oxford: Oxford University Press.

2015 Emotions, Grief, and Reality-Unreality in Human Mortality, kirjassa *Death and Mortality: From Individual to Communal Perspectives*, toim. Outi Hakola, Sara Heinämaa and Sami Pihlström, 10-31. Collegium Studies across disciplines in the humanities and social sciences, volume 19. Helsinki: Helsinki Collegium for Advanced Studies.

2017 *Death, Ritual and Belief. The Rhetoric of Funerary Rites*. 3rd edition. London: Bloomsbury.

Kirjallisuus

Bailey, Tara & Tony Walter

2016 "Funerals against death". *Mortality*, Vol. 21, No. 2, 149-166.
doi.org/10.1080/13576275.2015.1071344

- Bielo, James
2018 "Antropology, Theology, Critique". *Critical Research on Religion* 6(1), 28-34.
- Bowlby, John
1969 Attachment (Attachment and Loss, Vol. 1). New York: Basic Books.
1973 Separation, Anxiety and Anger (Attachment and Loss, Vol. 2). New York: Basic Books.
1980 Sadness and Depression (Attachment and Loss, Vol. 3). New York: Basic Books.
- Brown, Terry
2006 Personhood as a Tool to Reflect upon Koinonia. *Anglican Theological Review*. Volume 88. Issue 2. Page 163-179.
- Bäckström, Anders
2017 "Religion and ritual markers between public and the private: funerary rites in Sweden" kirjassa Death, Life and Laughter: Essays on Religion in Honour of Douglas Davies, Guest, Mathew & Martha Middlemiss Lé Mon (toim.). Abindon: Routledge, 87-104.
- Cooper-White, Pamela
2004 *Shared Wisdom; use of the self in pastoral care and counselling*. Minneapolis: Fortress press.
2007 *Many Voices; Pastoral Psychotherapy in Relational and Theological Perspective*. Minneapolis: Fortress Press.
- Davies, Douglas J.
1979 The Notion of Meaning and Salvation in Religious Studies. Thesis Presented to the University of Nottingham for the degree of Doctor of Philosophy. Autumn Term 1979.
2002 *Anthropology and Theology*. Oxford: Berg.
2004 *A Brief History of Death*. Oxford: Blackwell.
2008 *The Theology of Death*. London: T&T Clark.
2015b *Mors Britannica, Lifestyle and Death-Style in Britain Today*. Oxford: Oxford University Press.
- DeMarinis, Valerie
2017 "Facing existential meaning challenges through post-secular clinical model: Swedish case illustrations following abortion" kirjassa Death, Life and Laughter: Essays on Religion in Honour of Douglas Davies, Guest, Mathew & Martha Middlemiss Lé Mon (toim.). Abindon: Routledge, 105-118.
- Durkheim, Emile
1915 *The Elementary Forms of the Religious Life*. London: George Allen & Unwin.
- Fowler, Chris
2004 The Archaeology of Personhood, an anthropological approach. London: Routledge.
- Fry, Barry
2015 An examination of the concept of a theology of laughter, and the use of laughter and humour as 'Words against Death' as defined by Douglas Davies in death, ritual and belief (1997). University of Winchester. PhD dissertation.
- Erikson, Erik H.
1968 *Identity, Youth and Crisis*. New York: W.W. Norton & Company.
- Evans, Ruth, Jane Ribbens McCarthy, Fatou Kébé, Sophie Bowlby & Joséphine Wouango
2017 Interpreting 'grief' in Senegal: language, emotions and cross-cultural translation in a francophone African context, *Mortality*, 22:2, 118-135, DOI: 10.1080/13576275.2017.1291602
- Francis, Doris, Kellaher, Leonie & Neophytou, Georgina
2005 *The Secret Cemetery*. Oxford: Berg.
- Freud, Sigmund
1917 "Mourning and melancholia" in S. Freud (1984) *On Metapsychology*, Vol. 11. London: Reud Pelican Library: Penguin Books Ltd, 245-169.

- Guest, Mathew & Martha Middlemiss Lé Mon (toim.)
 2017 *Death, Life and Laughter: Essays on Religion in Honour of Douglas Davies*. Abingdon: Routledge.
- Gross, Richard
 2016 *Understanding Grief; an Introduction*. Abingdon: Routledge.
- Hallam, Elizabeth, Hockey, Jenny & Howarth, Glennys
 1999 *Beyond the Body: Death and Social Identity*. London and New York: Routledge.
- Haraway, Donna
 2016 *Staying with the Trouble, making Kin in the Chthulucene*. Durham and London: Duke University Press.
- Harding, Rosie
 2014 *Dementia and Carers: Relationality and Informal Carers' Experiences*, kirjassa C. Foster et al. (toim.). *The Law and Ethics of Dementia*. Oxford and Portland: Hart Publishing, 379-391.
- Hess, Sabine
 2006 'Strathern's Melanesian "Didivual" and the Christian "Individual"'. A perspective from Vanua Lava, Vanuatu. *Oceania*, 76 (3): 285-296.
- Hogg, Michael and Dominic Abrams.
 1988 *Social Identifications. A Social Psychology of Intergroup Relations and Group Processes*. London and New York: Routledge.
- Holstein, James A. and Jaber F. Gubrium.
 2000 *The Self We Live By. Narrative Identity in a Postmodern World*. Oxford: Oxford University Press.
- Hopkins, Peter & Rachel Pain
 2007 *Geographies of Age: thinking relationally*. *Area* 39:3, 287-294.
- Itkonen, Juha
 2012 "Kuolleena syntynyt lapsi Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkokäsikirjoissa 1694 – 2003." *Thanatos*, Vol. 1, No. 2, 1-33.
 2018 *Kun vauvaonni vaihtuu kuoleman suruun. Narratiivinen tutkimus kohtukuolemasta, lapsen kuoleman aiheuttamasta surusta ja selviytymisprosessista sekä kirkon tuesta*. Diss. Helsingin yliopisto.
- Kellaher, Leonie, Prendergast, David & Hockey, Jenny
 2005 "In the shadow of the traditional grave". *Mortality* 10 (4), 237-250.
- Klass, Dennis
 1993 'Solace and immortality: bereaved parents' continuing bond with their children.' *Death Studies*, 17 (4), 343-368.
 2006 "Continuing conversations about continuing bonds". *Death Studies* 30 (9), 843-858. Philadelphia: Taylor and Francis.
- Klass, Dennis, Phyllis Silverman & Steven Nickman (toim.)
 1996 *Continuing Bonds: New Understandings of Grief*. London: Taylor and Francis.
- Klaassen, Derrick, Richard Young & Susan James
 2015 "Relational and Spiritual Dimensions of Parental Grieving." *Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy*, vol. 49, no. 1, 79-95.
- Kübler-Ross, Elisabeth
 1970 *On Death and Dying*. London: Tavistock/Routledge.
- Kübler-Ross, Elisabeth & David Kessler
 2006 *Suru ja surutyö*. Helsinki: Basam Books oy.
- Marriot, McKim

- 1976 "Hindu transactions: diversity without Dualism" kirjassa Bruce Kapferer (toim.), *Transaction and Meaning. Directions in the Anthropology of Exchange and Symbolic Behaviour*. Philadelphia: Institute for the Study of Human Issues, 109-142.
- Mathijssen, Brenda
2017 Transforming bonds: ritualizing post-mortem relationships in the Netherlands. Mortality. DOI lisää tai etsi joulun tiedot.
- McClure, Barbara J.
2010 *Moving beyond individualism in pastoral care and counseling. Reflections on theory, theology, and practice*. Eugene, OR: Cascade Books.
- Moltmann, Jürgen
1969 Theology of Hope. London: SCM Press.
- Nedelsky, Jennifer
2011 *Law's Relations: A Relational Theory of Self, Autonomy, and Law*. New York: Oxford University Press.
- Neymeyer, R. (toim.)
2001 Meaning Reconstruction and the Experience of Loss. Washington, Dc: American Psychological Association.
- Nuopponen, Anita
2011 Methods of concept analysis—tools for systematic concept analysis. *LSP Journal*, Vol.2, No.1, 4-15.
- Park, Crystal L. & Ethan R. Benore
2004 Author's Response: "You're Still There": Beliefs in Continued Relationships With the Deceased as Unique Religious Beliefs That May Influence Coping Adjustment. The International Journal for the Psychology of Religion, 14:1, 37-46.
- Pajari, Ilona
2014 "Kuolema maalla ja kaupungissa: suomalaisen hautajais- ja kuolemankulttuurin muutos 1800-luvun lopulta nykypäivään". Historiallinen aikakauskirja 112 : 4, 393-405.
- Pentikäinen, Juha
1990 *Suomalaisen lähtö. Kirjoituksia pohjoisesta kuolemankulttuurista*. SKS:n toimituksia 530. Helsinki.
- Pulkkinen, Mari
2016 Salattu, suoritettu ja sanaton suru: Läheisen menettäminen kokonaisvaltaisena kokemuksena. Diss. Helsingin yliopisto.
- Ramshaw, Elaine
1987 Ritual and Pastoral Care. Philadelphia: Fortress Press.
2010 The personalization of postmodern post-mortem rituals. *Pastoral Psychology* 59(2), 171-178.
- Ricoeur, Paul
1992 Oneself as Another. Translated by Kathleen Blamey. Chicago: The University of Chicago Press.
- Saarelainen, Suvi-Maria
2017 *Meaningful life with(out) cancer: Coping narratives of emerging Finnish adults*. Diss. Helsinki: Unigrafia.
- Schäfer, Cyril
2007 Post-mortem personalization: pastoral power and the New Zealand funeral director. *Mortality*, vol. 12, issue 1, 4-21.
- Smith, Benjamin R.

- 2016 'Sorcery and dividual in Australia' *Journal of Royal Anthropological Institute*, 22:3, 670-687.
- Steffen, Edith Maria & Dennis Klass
- 2018 Culture, contexts and connections: a conversation with Dennis Klass about his life and work as a bereavement scholar, *Mortality*, DOI: 10.1080/13576275.2018.1469481
- Strathern, Marilyn
- 1988 *The Gender of the Gift*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stroebe, Margaret & Henk Schut
- 1999 The Dual Process Model of coping with bereavement: Rationale and description. *Death Studies*, 23, 197-224.
- Tutu, Desmond
- 1984 *Hope and Suffering*. London: Collins.
- Turner, Terence
- 2005 Death, Passion and Politics: The Power of Grief and the Charisma of Loss. *Reviews in Anthropology*, 34:3, 245-256, DOI: 10.1080/00938150500212337
- Turner, Victor
- 1969 *The Ritual Process*. London: Routledge.
- Valentine, Christine
- 2006 Academic constructions of bereavement. *Mortality*, 11, 57-78.
<https://doi.org/10.1080/13576270500439274>
- 2008 *Bereavement Narratives. Continuing Bonds in the Twenty-First Century*. London: Routledge.
- Walter, Tony
- 1996 "A new model of grief: bereavement and biography". *Mortality* 1 (1), 7-26.
- 1999 *On Bereavement: The Culture of Grief*. Buckingham: Open University Press.